

КОНКУРЕНТНИЙ ВИКЛИК ЯК РУШІЙНА СИЛА ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ

Побудовано поліциклічну модель економічної динаміки, надано рекомендації уряду щодо проведення внутрішньої та зовнішньої економічної політики, пояснено явище глобального характеру довгих хвиль, обґрунтовано переваги створення оогамної сім'ї компанії як методу боротьби зі старінням корпорації.

Ключові слова: економічний цикл, еволюція систем, тиск конкурентного середовища, ієрархічна структура економіки, життєвий цикл корпорації.

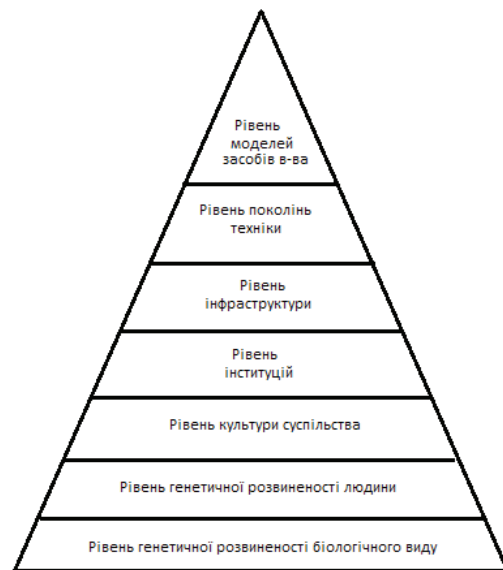
Актуальність. Моделювання різноманітних ситуацій економічного розвитку завжди було актуальним як для визначення пріоритетів державної політики, так і для розробки бізнесових стратегій. Для того, щоб відповідати вимогам сьогоденних реалій, модель економічної динаміки повинна бути поліциклічною, глобальною і такою, що розглядає економічну систему як холархію в процесі еволюції. Отже, побудова сучасних моделей, які здатні надати нові практичні рекомендації щодо підвищення рівня конкурентоспроможності фірми, регіону та держави, є одним з найбільш пріоритетних завдань економічної науки у світі та в Україні.

Вихідні умови. Побудована модель належить до школи еволюційної економіки та тісно пов'язана з дослідженнями неошумпетеріанців: Г. Менша [1], К. Фрімана [2] та Ш. Переса [3]. Це дослідження значною мірою базується на теорії «Виклику та відповіді» А. Тойнбі [2], на теорії систем [5] та на працях К. Вілбера [6] і Ю. Яковця [7]. Більшість ортодоксальних моделей економічного розвитку припускають симетрію та доступність економічної інформації, здатність підприємців діяти абсолютно раціонально та безпомилково передбачати майбутнє. Автори цих робіт часто не враховують поліциклічності економічної динаміки, більшість з них взагалі припускає лінійність розвитку. Економічний розвиток дуже рідко розглядається саме як процес ускладнення технологій, інституцій, культури. Крім того, багато моделей розглядають національну економіку як таку, що повністю відокремлена від світу. Наявність таких нереалістичних припущень зумовлює низьку якість прогнозів та практичних рекомендацій, незважаючи на те, що згадані моделі мають високий рівень математики.

Постановка завдання. Мета цієї роботи – побудувати модель економічної динаміки, яка здатна (завдяки більш реалістичним припущен-

ням) надати рекомендації уряду щодо проведення зовнішньої та внутрішньої економічної політики, пояснити причини глобального характеру хвиль Кондратьєва, довести ефективність нових методів ведення бізнесу.

Основні положення моделі. В цій моделі економічну систему представлено як холархію, що еволюціонує у часі.

Рис. 1. Структура рівнів спадковості економічної системи

Дослідники економічної динаміки за довжиною та інтенсивністю виділяють цикли Кітчена (3-річний), Жугляра (10-річний), Кузнеца (20-річний), Кондратьєва (50-річний). Також деякі науковці доводять існування цивілізаційного (5000–250 років) і тисячолітнього циклів (9500–1600 років) [7, с. 119]. У цій моделі економічна динаміка є комбінацією циклів різної тривалості та різного ступеня впливу на соціально-економічну систему: Кітчена (оновлення моделей машин), Жугляра (зміна поколінь техніки), Кузнеца (оновлення основних фондів, зміна інфраструк-

тури), Кондратьєва (зміна суспільних інститутів, яка робить можливою появу нових галузей), цивілізаційного (перехід на новий рівень культурного розвитку) та тисячолітнього. В цій статті висунено гіпотезу, згідно з якою кожний тисячолітній цикл тісно пов'язаний зі значними змінами у генофонді людства, з формуванням нових етносів. Цю гіпотезу сформовано на основі моделі життєвого циклу етносу, за Л. Гумільовим, який може тривати 1200 і більше років [5, с. 127]. Успішність етносу під час першого суперциклу, який почався з неолітичної революції та закінчився падінням Римської імперії, здебільшого залежала від фізичної сили, спритності, імунітету та витривалості. Основним фактором успіху під час другого тисячолітнього циклу (середньовічна, доіндустріальна та індустріальна світові цивілізації) були когнітивні здібності: пам'ять та вміння швидко рахувати. З переходом до постіндустріальної доби – першої світової цивілізації третього тисячолітнього циклу – першочергового значення набувають творчі здібності етносу. В модель введено ще один тип циклу, який почався з формування виду *Homo sapiens sapiens* та закінчиться його переродженням у інший біологічний (нанотехнологічно-біологічний) вид [9].

Отже, за нашою гіпотезою, еволюція біологічних видів відбувається циклічно, і розвиток живих організмів також можна описати за допомогою моделі конкурентного виклику. Але, оскільки ця гіпотеза мало стосується предмета економічної науки, ми не будемо її докладно розглядати.

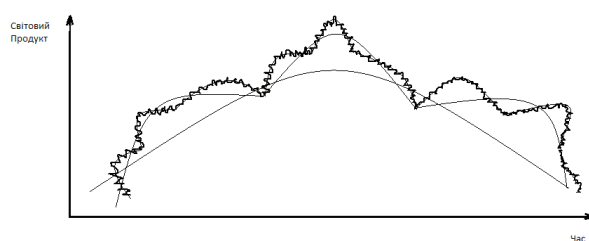

Рис. 2. Поліциклічна модель еволюції соціально-економічної системи

Перераховані хвилі економічно-соціального розвитку накладаються одна на одну, створюючи поліциклічну картину еволюційної динаміки. Щоб побудувати цю модель, необхідно розглянути поняття еволюції та революції як відносні. Еволюційний розвиток у межах будь-якої парадигми складається з численних революційних змін, а сама ця парадигма – лише незначна сходинка розвитку в межах більшої парадигми, яка виникла внаслідок суттєвіших соціально-економічних змін. Еволюція в межах певної хвилі, яка почалася з радикальної інновації, відбувається за рахунок інкрементних нововведень і кожне з

них породжує меншу хвилю, що накладається на дану. Основна ідея представлення економічної структури у вигляді еволюційної холархії полягає в тому, що зміни на вищих рівнях майже не зачіпають глибинних рівнів економічної структури, але кардинальні зміни на нижчому рівні обов'язково призведуть до змін на вищому рівні. Наприклад, повна руйнація енергомережі міста (інфраструктурний рівень) призведе до неможливості виробництва мобільних телефонів (рівень покоління техніки). Вищий рівень наведеної холархії включає в себе попередні, нижчі рівні: всі держави, які є лідерами у виробництві персональних комп'ютерів, мають сформовану галузь інформаційних технологій, але не всі країни з цієї галузю виготовляють сучасні моделі ПК.

Революції на найглибших рівнях можуть приводити не лише до змін на вищих, а ще й до виникнення нових холонів, ускладнення самої ієрархії. Таке ускладнення обумовлює виникнення нового виду циклу.

Розвиток у цій моделі є переходом на вищий рівень складності: нова парадигма включає в себе стару як частковий випадок. Наприклад, держави четвертої техніко-інституційної парадигми можуть виробляти продукцію третього укладу (електроенергію) та нові товари (автомобілі) [5, с. 147]. Отже, важливо розрізнити галузь та генерацію компаній, які працюють в цій галузі. За В. Маєвським, абсолютний обсяг випуску продукції макротрегенерацією досягає свого максимуму, починає знижуватися та поступово падає до нуля [10, с. 17]. Але якщо країна успішно розвивається, то абсолютний випуск продукції окремої галузі збільшується з кожною новою хвилею Кондратьєва, хоча частка продукту цієї галузі у ВВП країни зменшується.

Важлива складова моделі – твердження, що підвищення інтенсивності конкурентного виклику призводить до економічного зростання, а зниження – до економічного спаду. Для фірми зростання інтенсивності зовнішнього виклику означає появу сильного конкурента, підвищення податку або введення жорстких екологічних вимог. Для держави викликом може бути політичне протистояння, загроза війни, стихійне лихо і т. ін. Зрозуміло, що надмірний виклик може знищити державу або довести фірму до банкрутства. Тільки виклик помірної інтенсивності приводить до розвитку, впровадження сучасних технологій. Іншими словами, в цій моделі економічне піднесення відбувається за рахунок зростання ефективного новатора та процесу імітації нововведення.

Запровадження терміна «конкурентний виклик» необхідне для того, щоб продемонструвати неспроможність конкурентного відбору бути

єдиним рушієм економічного зростання. Якщо абсолютна продуктивність усіх ринкових гравців падає, то конкуренція відбере лише компанії з відносно вищою продуктивністю. Спад триватиме доти, доки не з'явиться підприємство, у якого продуктивність зростає.

Це положення пояснює взаємозв'язок між технологічною парадигмою, вільними ресурсами та інтенсивністю інноваційного виклику. Згідно з підходом, запропонованим школою еволюційної економіки, розвиток за рахунок інкрементних інновацій в межах певної парадигми є обмеженим. Для продовження розвитку після вичерпання цієї парадигми необхідна радикальна революція. Розвиток нової парадигми потребує значних ресурсів для впровадження інкрементних інновацій, оскільки принципово нова парадигма гірша за стару на початкових етапах свого розвитку. Але на вершині економічного циклу ці ресурси отримати неможливо через те, що їх застосовують для виробництва в межах старої парадигми, яка ефективніша, ніж нова, хоч і вичерпала можливості свого розвитку. Іншими словами, у фазі буму більшість ресурсів належать більш конкурентоспроможній старій парадигмі, яка досягла межі свого розвитку, а недорозвинена нова парадигма не може отримати ресурси, необхідні для впровадження інкрементних інновацій унаслідок ринкової конкуренції та міжнародного політичного протистояння. Дилема може бути розв'язана тільки з допомогою економічної кризи, яка вивільнить необхідні ресурси.

Ця модель має багато спільного з концепцією технологічного пада Г. Менша [1], але треба звернути увагу на принципові відмінності. По-перше, від фази циклу залежить не частота інновацій, а лише їх дифузія. Така ситуація значним чином ґрунтується на підході К. Фрімана [2, с. 5]. Він стверджував, що розповсюдження радикальних технологічних інновацій потребує зміни соціальних інституцій, тобто формування необхідних умов. З точки зору нашого підходу, передумовою дифузії будь-якої інновації є адекватна сила тиску конкурентного середовища. Наприклад, зниження інтенсивності зовнішнього виклику дає можливість державі змінити інституції без ризику втратити позиції на політичній арені. В цій моделі припущено, що інновації – процес безперервний та досить випадковий, але їх дифузія значною мірою залежить від зовнішніх умов. По-друге, ідею обмеженості розвитку представлено як існування оптимуму складності в межах будь-якої базової парадигми. Іншими словами, будь-які спроби впровадити інкрементні інновації після досягнення цього оптимуму будуть невдалі, оскільки подальше ускладнення наявної техніко-інституційної парадигми при-

зводитиме лише до зниження її ефективності. По-третє, підприємець не може завчасно передбачити уже зазначеного оптимуму. Сучасні дослідження свідчать про те, що бізнесмени часто розпочинають нові проекти, не маючи жодних гарантій, що ці інновації виявляться успішними. Про це свідчить і низька частка вдалих інновацій – лише 4–14 % [11, с. 38]. Таким чином, причиною спаду є не зменшення економічного прибутку фірм, а невдалі інновації. Для того, щоб луснула фінансова бульбашка, необхідна хвиля банкрутств виробників. До того ж, хвилі Кондратьєва існували ще задовго до появи сучасної фінансової системи [5, с. 167]. Псевдоінновації – лише незначні зміни товару; вони не можуть суттєво вплинути на прибутки компанії. Ядро такої моделі – твердження, що саме виродження технічної, інституційної або культурної парадигми призводить до економічного спаду. Кризу обумовлюють невдалі інкрементні інновації, а впровадження радикальних нововведень на піку циклу також не можливе через високу інтенсивність конкурентного виклику.

Окремо треба наголосити на неможливості суттєво протидіяти змінам. Будь-яка економічна система зношується та потребує оновлення, що неможливо без змін. Ці зміни можуть призводити або до спрощення парадигми, або до виникнення у системи нових властивостей з утратою старих, або до появи ускладненої парадигми з поєднанням нових та старих властивостей. Система, в якій відбувся перехід на спрощену парадигму, зазвичай одразу знищується системами старої парадигми. Лише система з новими властивостями здатна зайняти нішу, в якій можна розвиватися певний час. Але щоб отримати ресурси для подальшого розвитку, необхідно бути спроможним відвоювати їх у систем старої парадигми, мати властивості попередників.

Викладення сутності моделі. Розглянемо механізм циклічної динаміки на прикладі хвиль Кондратьєва. У розробленій моделі початок економічного циклу повністю відповідає неошумпетеріанській концепції. Під час кризи держава завдяки зменшенню інтенсивності зовнішнього виклику отримує можливість провести кардинальні реформи, оновити інфраструктуру та інституції. Як наслідок, на ринку з'являються підприємці-новатори, які, використовуючи вільні ресурси, впроваджують радикальні технологічні інновації (створюють нові галузі). Поява цих підприємців – виклик для консерваторів, бо останні ризикують залишитися на узбіччі економічного життя. Національний ВВП починає зростати. Вихід із кризи декількох країн – виклик для урядів інших країн, що стимулює їх створювати сприятливе середовище для появи інноваційних підприємств. Це приводить до

зростання світового ВВП, яке відбувається за рахунок інкрементних інновацій.

Необхідно також пояснити, чому піднесення починається не тільки у нових галузях, а ще й у старих, які давно пройшли свій пік продуктивності. Є три основні причини, які обумовлюють зміну критерію оптимальності:

1) інституційна інновація обумовлює зміну правил гри в галузі;

2) поява нових галузей також сильно впливає на критерій оптимальності;

3) ефект переливу технологій створює нові можливості для розвитку.

Піднесення, яке відбудеться за рахунок інноваційних галузей, триватиме доти, доки вони не досягнуть оптимального рівня складності, технологічної межі свого розвитку. Подальше впровадження інкрементних інновацій призведе лише до виникнення великої кількості провальних бізнес-проектів. Велика кількість невдалих проектів у галузях, які раніше вважалися перспективними, однозначно негативно вплине на стійкість фінансової системи. Частина компаній зрозуміє недоцільність подальшого впровадження інкрементних нововведень, частина – продовжуватиме інноваційну діяльність. Певний відсоток коштів, які були створені національною економікою для обслуговування інноваційних проектів, почне роздувати фінансові бульбашки. Деякі компанії почнуть занадто рано впроваджувати радикальні нововведення і також зазнають збитків. Рано чи пізно такі процеси призведуть до фінансової кризи, що значно посилить економічну рецесію. Депресія забезпечить можливість дифузії радикальних нововведень, які обумовлять піднесення національної економіки.

Результати моделювання. Перший висновок стосується внутрішньої політики держави і є певним внеском у теорію соціальної економіки. Основна мета національної політики, згідно з нашим підходом, – отримання конкурентних переваг державою у довгостроковій перспективі, що потребує від системи поєднання економічної ефективності та соціальної справедливості. Тому політика держави під час піднесення і спаду повинна бути різною. Спад – час соціальних методів регулювання економікою: необхідно підтримати соціально незахищене населення (як джерело появи новаторів), не допустити краху фінансово-кредитної системи, забезпечити умови для створення нових інституцій та головне – підтримати інноваційні галузі. Фінансове забезпечення такої політики може бути здійснено за рахунок завчасного формування антикризового резерву у бюджеті та шляхом збільшення податкового тиску на консервативні галузі під час спаду. Підйом означає необхідність надати перевагу ринковим методам регулювання: зменшенню по-

даткового тиску та соціальних трансфертів, стимулюванню конкуренції, забезпеченню рівних умов для всіх гравців на ринку. Згідно з філософією цієї моделі, спад забезпечує економічну систему новими технологіями та інституціями, а функція піднесення полягає в очищенні економічної системи від техніко-інституційного «сміття», поширенні найпродуктивніших нововведень та поєднанні їх із «взірцями» попередніх епох.

Відповідно до побудованої моделі можна запропонувати певні модифікації до триперіодного алгоритму отримання переваг у міжнародній торгівлі, що базується на дослідженнях П. Кругмана [12]. Сутність алгоритму полягає в тому, що на першому етапі держава підвищує тариф на товар, який імпортується в країну. Це дозволяє вітчизняним підприємствам отримати високі прибутки, які дають можливість фінансування новаторських проектів. Вдало впроваджені інновації дають змогу отримати значні конкурентні переваги на другому етапі. На третьому ці конкурентні переваги стають загальним надбанням, а вітчизняні фірми втрачають статус інноваційних монополій [13, с. 90]. Розроблена модель дає змогу запропонувати такі модифікації:

- Спочатку тариф підвищується на незначну величину, яка дозволяє вітчизняним підприємствам впроваджувати інкрементні інновації.

- Тариф знижується поступово, щоб стимулювати фірми вдосконалювати впроваджені інновації та відкидати непродуктивні нововведення. Такий захід допомагає забезпечити розвиток підприємств, навіть якщо на ринку майже відсутня конкуренція між вітчизняними виробниками. Алгоритм повторюється доти, доки не буде досягнуто необхідного результату.

- Якщо впровадження інкрементних інновацій не дає бажаного результату, то необхідно підняти тариф на величину, що забезпечує прибутки, достатні для впровадження радикальніших інновацій. Якщо радикальні інновації були вдало реалізовані, то їх вдосконалення має відбуватися шляхом впровадження інкрементних інновацій.

- Високі прибутки в галузі внаслідок впровадження тарифу можуть зумовити появу нових гравців зі старою технологією до того моменту, як будуть впроваджені інновації. Держава, яка реалізує подібну політику, повинна стимулювати підприємців до інтенсивного розвитку.

Наступний результат моделювання є певним внеском у теорію регіонального розвитку. З кожним новим суперциклом соціально-економічна система ставала все складнішою та різноманітнішою. До неолітичної революції суспільство існувало як одноманітна єдність, воно було однією фірмою, де всі робітники пов'язані родинними зв'язками. Але виникнення бартерного обміну

значно урізноманітнює економічну систему: з'явилися домогосподарства, які конкурували на ринку. Це обумовило можливість різноманітності технологій та штучного відбору найефективніших засобів виробництва, принципів найму та стимулювання робітників, алгоритмів збуту продукції. Якщо раніше відбір на рівні технологій був цілком природний (шляхом війни між племенами), то в добу неоліту він почав ставати ринковим. Так само початок другого суперциклу вплинув на відбір на рівні інфраструктури. Формування державності зробило можливою економіко-політичну, а не військову, конкуренцію між містами за владу. Ще в добу середньовіччя з'явилася практика перенесення столиці до міста з найрозвиненішою інфраструктурою. Саме завдяки тому, що державний уряд ототожнює себе не з одним містом, а з усією країною, він здатен забезпечити різноманіття та штучний відбір на рівні інфраструктури суспільства. Регіональна політика – породження третього суперциклу. Її основна ідея полягає у створенні різноманітних інституційних систем та забезпеченні чесної конкуренції між ними. Для цього необхідна поява наддержавних центрів керування, мультинаціональних суспільних утворень. Об'єктом природного відбору тепер стає політика такого утворення, яка забезпечує різноманіття та відбір найкращих регіональних інституційних і культурних систем. У свою чергу, регіони організують дифузії найуспішніших інфраструктурних проектів шляхом створення різноманіття та штучного відбору серед міст. Так само конкуренція між підприємствами в межах певної інфраструктурної моделі уможливує розповсюдження найуспішніших технологічних проектів.

Побудована модель здатна запропонувати нове пояснення того факту, що цикли Кондратьєва – глобальне явище. Згідно з нашим підходом, основною рушійною силою циклу Кондратьєва вважається політична боротьба між національними державами. Таке твердження базується на тому факті, що існує досить тісна кореляція між початком світової фази економічного зростання та інтенсивністю міжнаціональних військових конфліктів [5, с. 147]. Також ми стверджуємо, що основна рушійна сила циклів Жугляра – конкуренція між підприємствами. Це підтверджується фактом про тісний зв'язок між завантаженістю потужностей національних фірм та фазою середньострокового циклу.

Наступний висновок є результатом аналізу історичного розвитку концепції загальної рівноваги та альтернативної їй концепції нерівноважного розвитку. Ортодоксальна економічна теорія представляє розвиток як лінійний процес, а коливання національного продукту розглядає як прояв недосконалості економічної системи. Згід-

но з економістами-ортодоксами, певні випадкові фактори обумовлюють рецесію або перегрівання економіки, а завдання держави полягає у протидії цим небажаним відхиленням від рівноважного стану [14]. Як зазначає О. Бандура у своїй статті «Ресурсна модель макроекономічної динаміки», спроби визначити цю рівновагу як стан, що відповідає рівню «повної», чи «природної», зайнятості, – зручний теоретичний захід, який має невелику практичну вартість [15]. Ідея загальної рівноваги знайшла своє відображення й у роботах Й. Шумпетера. Він представляв її як тренд, а виникнення кластерів взаємопов'язаних інновацій – як причину відхилення реальних показників від цього тренду [16]. Оскільки такий тренд можна побудувати лише постфактум, то подібне визначення рівноваги також не має практичної цінності. Цікаве відображення концепції загальної рівноваги знайшла у Г. Менша. На відміну від Шумпетера, який прямо вказував на незривну пов'язаність своєї теорії з математичною моделлю Вальраса, Менш майже не згадував про концепцію рівноваги у своїх роботах. Тому ця концепція увійшла в його модель у прихованій формі. Згідно з Меншем, підприємці легко ідентифікують той момент, коли технологічну парадигму, яка виникла внаслідок базової інновації, вже не можна поліпшити за рахунок інкрементних нововведень. Після цього вони починають впроваджувати лише псевдоінновації, шукати вихід на зовнішні ринки. В мікроекономіці довгострокову рівновагу часто пояснюють як такий стан економіки, за якого прибуток прямує до нуля. Саме таке розуміння рівноважного стану і знайшло латентне відображення у роботах Г. Менша: коли економіка досягає піка свого розвитку та підприємці перестають упроваджувати інновації, ринкова конкуренція зводить можливість отримати економічний прибуток нанівець. Грошові кошти, що раніше обслуговували новаторські проекти, стають тепер непотрібними та починають утворювати бульбашку на фінансовому ринку. Рано чи пізно вона лопається, що неодмінно викликає депресію, яка стимулює підприємців упроваджувати радикальні інновації [1]. Тобто згідно з Меншем, коли ринок досягає такого стану, що має ознаки довгострокової рівноваги, економічна система зазнає колапсу, і починається спад. Схожий висновок дає ресурсна модель бізнес-циклу О. Бандури [15]. Ця модель аналізує економічну динаміку у реальному часі, використовуючи дві волатильні криві ціни на ресурси: природної та ринкової. Для спрощення визначимо криву природної ціни як таку, що відображає ціну економічних ресурсів у національній економіці за умови досконалої конкуренції (нульового економічного прибутку). Таким чином, у ресурсній моделі довго-

строкова рівновага досягається лише на дні та пікові економічного циклу, а триває вона нескінченно малий проміжок часу. О. Бандура також зазначає, що ймовірність досягнення такої рівноваги одночасно на всіх національних ринках тяжіє до нуля. В моделі конкурентного виклику явище нульового економічного прибутку також виникає у поворотних точках економічного циклу і триває дуже недовго. Якщо можливості розвитку за рахунок інкрементних інновацій у межах парадигми вичерпано, то подальші нововведення здебільшого призводитимуть до невдач. Пік економічного циклу (Кондратьєва, Жугляра, Яковця, Кузнеця) в цій моделі означає, що в межах конкурентного середовища прибуток від вдалих інновацій дорівнює збиткам від невдалого впровадження новаторських проєктів. Така сама ситуація виникає в найнижчій точці економічного циклу, коли прибутки від вдалих нововведень починають урівноважувати збитки від невдалих. Таким чином, ресурсна (ексергетична) модель бізнес-циклу та модель конкурентного виклику мають спільний підхід до розуміння рівноваги макроекономічної системи, відмінний від ортодоксальних теорій.

Останній результат моделювання стосується проблеми життєвого циклу компанії. За допомогою моделі конкурентного виклику було проаналізовано роботи І. Адізеса [8], який докладно описав згадане явище. Згідно з нашим підходом, будь-яка фірма – соціально-економічна система, яку можна представити як ієрархічну структуру, як холархію, що зображена на рис. 1. За цією моделлю, є вищі рівні структури, які змінюються впродовж існування компанії, та незмінні базові рівні соціально-економічної ієрархії. Ці незмінні рівні (основні принципи корпоративної культури, деякі особливості адміністративної системи, базові технології виробництва) виникають на ранніх етапах розвитку компанії та залишаються її складовими до моменту ліквідації. Ця модель пояснює процес старіння компанії як наслідок неможливості або небажання провести зміни на її базових рівнях. Наприклад, розвиток шляхом ускладнення технології виробництва або збільшення асортименту продукції компанії обмежує наявна адміністративна система. Водночас існує певний оптимум складності адміністративної системи в межах базових принципів певної корпоративної культури. Якщо ці принципи корпоративної культури залишаються незмінними, то розвиток адміністративної системи спочатку буде приводити до збільшення ефективності функціонування компанії, а після досягнення згаданого оптимуму – до зменшення. Коли менеджери компанії бачать, що технологічні й адміністративні інновації виявляються невдалими, то вони намагаються припинити будь-яку інно-

ваційну діяльність узагалі. Але зміни відбуваються все одно, їх обумовлює плинність кадрів та зношення обладнання. Як наслідок, система неминуче деградує, і врятувати її можуть лише кардинальні зміни на базовому рівні. Тобто чим гнучкіша компанія, чим глибші зміни вона готова впровадити, тим довший буде її життєвий цикл. Але, на думку автора, окремі компанії не варто прагнути безсмертя. Адже кардинальні інновації не лише дорогі, а й ризиковані, оскільки серед багатьох можливих варіантів розвитку необхідно обрати оптимальний. Тому І. Адізес та багато інших дослідників вважають найкращою формою ведення бізнесу так звану «сім'ю компаній», у якій дорослі корпорації засновують нові компанії та підтримують їх на ранніх етапах життя [8, с. 225]. Така децентралізація дає змогу диверсифікувати ризики, оскільки ймовірність того, що одна з дочірніх компаній згодом стане успішною, набагато вища, ніж у разі проведення кардинальних реформ у материнській корпорації. Отже, окрема фірма старіє та гине, але сім'я корпорацій може існувати набагато довше. Такий спосіб боротьби зі старінням та виродженням дуже схожий з явищем безстатевого розмноження у деяких одноклітинних організмів. Але Природа вже давно винайшла досконаліший інструмент упровадження базисних змін, ніж випадкові мутації під час брунькування. Сьогодні найвищу сходинку у харчовому ланцюзі займають організми з оогамним статевим розмноженням. Таким чином, модель підкреслює важливість створення різними корпораціями спільних бізнесів. Для того, щоб стимулювати цей процес, держава повинна проводити ефективну політику побудови інноваційних кластерів. Форуми, на яких збираються представники бізнесу та уряду, повинні стати злітною смугою для спільних інноваційних проєктів. Держава має законодавчо стимулювати корпорації до заснування спільних інноваційних підприємств. Ера корпоративного партеногенезу доходить свого кінця, компанії майбутнього створюватимуться шляхом творчої взаємодії фірм-засновників.

Висновок. Отже, побудована модель звільнена від припущень про симетрію та загальну доступність економічної інформації, здатність підприємців діяти абсолютно раціонально та безпомилково передбачати майбутнє. Основна рушійна сила економічної динаміки – інтенсивність конкурентного виклику. Запропонована модель уможливіло надання рекомендацій уряду щодо зовнішньої та внутрішньої політики, новаторське пояснення явища глобальності довгих хвиль, новий погляд на перспективи розвитку стратегій регіональної політики. Також ця модель відповідає сучасності, оскільки вона є поліциклічною, глобальною та розглядає еконо-

мічну систему як холархію в процесі еволюції. Ця робота породжує нові наукові завдання,

розв'язанню яких будуть присвячені наші наступні дослідження.

1. Mensch G. Stalemate in Technology – Innovations Overcame the Depression / G. Mensch. – N.Y. : Ballinger, 1979. – 241 p.
2. Freeman C. Innovation and Long-cycles of economic development. Paper presented at the International Seminar on Innovation and Development at the Industrial Sector. (25–27 August, 1982). – University Campinas. – 13 p.
3. Perez C. Technological Revolutions, Paradigm Shifts and Socio-Institutional Change / C. Perez. – Cheltenham, UK : Edward Elgar, 2004. – 24 p.
4. Тойнби А. Дж. Постижение истории : Сборник / А. Дж. Тойнби ; Пер. с англ. Е. Д. Жаркова ; Сост. А. П. Огурцов ; Вступ. ст. В. И. Уколовой. – М. : Прогресс. Культура, 1999. – 736 с.
5. Плотинский Ю. М. Модели социальных процессов : учеб. пособ. для высших учебных заведений / Ю. М. Плотинский. – М. : Логос, 2001. – 296 с.
6. Wilber Ken. A Brief History of Everything / K. Wilber Boston : Shambala Publications, 1996. – К. : PSYLIB, 2008 – 339 p.
7. Яковец Ю. В. Циклы. Кризисы. Прогнозы / Ю. В. Яковец. – М. : Наука, 1999. – 448 с.
8. Адизес И. Управление жизненным циклом корпорации / И. Адизес. – СПб. : Питер, 2007. – 384 с.
9. Диринг М. Рассвет сингулярности / Пер. с англ. П. Васильева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://transhumanism.org/languages/russian/dawnofsingularity/Deering.htm>. – Назва з екрана.
10. Маевский В. И. Введение в эволюционную макроэкономику / В. И. Маевский. – М. : Япония сегодня, 1997. – 105 с.
11. Гончаров В. Н. Необходимость формирования системы стратегического управления инновационной деятельностью предприятия / В. Н. Гончаров, Е. В. Иванова // Наукові праці ДонНТУ. Серія : економічна. – 2005. – № 10. – С. 34–42.
12. Krugman P. A Model of Innovation, Technology Transfer, and the World Distribution of Income / Paul Krugman // The Journal of Political Economy. – 1979. – № 2. – P. 253–276.
13. Довбенко М. Аналіз праць П. Кругмана та П. Робіна/ М. Довбенко // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 8–93.
14. Mankiw G. Macroeconomics / G. Mankiv. – NY : Worth Publishers. 2000. – 531 p.
15. Бандура О. В. Ресурсна модель макроекономічної динаміки / О. В. Бандура // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 11 (29). – С. 4–12.

A. Zhulenkov

COMPETITIVE CHALLENGES AS A DRIVING FORCE OF THE ECONOMIC CYCLE

A model of the economic cycle has been built. New recommendations for the government's foreign and domestic policy have been determined. The phenomenon of the global character of the long technological cycle has been explained. The effectiveness of the creation of an oogamic family of companies as a method of dealing with the aging of the corporation has been proved.

Keywords: economic cycle, evolution of systems, pressure of competition, hierarchical structure, corporate life cycle.

УДК: 336.719

Казакова М. О.

ФАКТОРИНГ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Визначено сутність факторингу та його роль як перспективного механізму фінансування підприємницької діяльності в Україні.

Ключові слова: факторинг, національний ринок факторингових послуг, фінансові компанії.

Кожен підприємець, незалежно від розмірів його бізнесу і тривалості існування підприємства, хоч раз у житті стикався з проблемою не-

стачі обігових коштів. Такий стан речей уповільнює та стримує розвиток бізнесу. Проблема дефіциту обігових коштів у підприємницькій